

ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНГЛОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ІНТЕРВ'Ю

Актуальність дослідження зумовлена нагальними потребами сучасного інформаційного простору, в якому інтерв'ю посідає дуже важливе місце. Інтерв'ю військовослужбовців з країн НАТО останнім часом у світлі руху України до світової спільноти набуває актуальності, отже, проблема його прагматики також виходить на передові позиції. *Мета дослідження* – виявити прагматичні особливості англомовного військового інтерв'ю. *Об'єкт дослідження* – англомовний дискурс військового інтерв'ю. *Предмет дослідження* – прагматичний потенціал військового рекламного відеоролику. *Завдання дослідження*: визначити теоретичні засади дослідження прагматики військового інтерв'ю; виявити прагматичні особливості англомовного військового інтерв'ю.

Матеріалом дослідження слугували тексти англомовних військових інтерв'ю. Використовувались наступні методи дослідження: метод аналізу, узагальнення, порівняльно-зіставний метод та метод компонентного аналізу.

Визначити природу тексту намагаються представники всіх напрямків сучасної лінгвістики. Все це зумовлює різноманіття підходів, множинність описів і численність визначень тексту [5]. Специфіка психолінгвістичного підходу до тексту припускає розгляд тексту як одиниці комунікації, як продукту мови, детермінованої потребами спілкування [2, с.206].

У світлі теорії мовної діяльності досить перспективною видається концепція Є. В. Сидорова: «Текст є знак (або знакова модель) сполучення комунікативних діяльностей відправника й адресата повідомлення» [4, с.32]. Когнітивні одиниці, що залучені до комунікації й беруть участь в організації й розумінні тексту – концепти, прототипи, схеми, фрейми, скріпти, сценарії, гештальти тощо, розглядаються як одиниці не егоцентричного, а бінарного, сполучено-діяльнісного наповнення. При цьому пропонуються розглядати вищевказані одиниці, з одного боку, у якості психічної складової комунікативної діяльності відправника й адресата повідомлення, а з іншої, у якості психічних, когнітивних корелятивів семантичної (і не тільки семантичної) організації тексту.

Точка зору відправника інформації, тобто модальність, завжди орієнтує сприйняття тексту на певну модель свідомості. У свою чергу, модель свідомості не може існувати поза певною ідеологічною, культурною і мовною картиною світу. Тому можна сказати, що в процесі перекладу «модальність – текст» відбиває також взаємопроникнення двох мовних картин світу. Зміна модальності тексту, що перекладається, приводить до втрат двоякого характеру, як у семантиці, так і прагматиці.

Мовні твори створюються одним індивідом для іншого, і вони можуть сприйматися досить узагальнено й абстрактно. Перекладач практично відтворює віртуальний образ дійсності, залежно від свого власного світосприймання він розшифровує те, що побачив, осмислив, відчув і потім описав автор оригінального тексту. У результаті з'являється ще одна картина, у якій реальність проглядається крізь призму подвійної суб'єктивності світосприймання, суб'єктивності автора й перекладача [3].

Помилки виникають тоді, коли перекладач прагне як можна більш точно передати окремі елементи тексту, що співвідносяться із окремими фрагментами дійсності. Причина цих помилок у тому, що одиниці, або елементи, первинного об'єкта й відношення між ними не збігаються з одиницями й відносинами між ними в об'єкті, що моделюється.

Нестійкість уживання термінів «адекватність» і «еквівалентність» існує як у вітчизняному, так і закордонному перекладознавстві. Неоднозначність інтерпретації категорій перекладацької еквівалентності й адекватності зумовила появу ряду концепцій, автори яких висувають різні визначальні критерії, основні вимоги до перекладу, що в одних концепціях називається еквівалентним, а в інші – адекватним. Концепції і підходи, що склалися в різні часи, з точки зору основних сучасних лінгвістичних уявлень дозволяють виробити основи методики перекладу будь-якого тексту.

Багаторівнева теорія, що будується на семіотичних заставах, дозволяє уникнути фрагментарності відображення перекладацького процесу й поєднує в собі факти аналізу тексту, що описані іншими теоретичними моделями.

Класифікація видів перекладацької еквівалентності й адекватності ґрунтується на трьох вимірах семіозиса – синтаксис, семантика й прагматика. При цьому прагматика, що визначає відносини знака з учасниками комунікації, розташовується у сфері адекватності, семантика й синтаксис, що відносяться до змісту й структури повідомлення, – у сфері еквівалентності.

Переклад виявляється не тільки адекватним, але й певною мірою еквівалентним, якщо еквівалентність досягнута на семантичному та синтаксичному рівнях. Опираючись на концепцію М.К.Гарбовського [1, с.285-302], ми розглядаємо **еквівалентність** як основну властивість тексту перекладу в його відношенні до тексту оригіналу, а **адекватність** як характеристику ступеня відповідності тексту перекладу очікуванням учасників комунікації.

В якості об'єкту порівняльного дослідження у статті розглядаються тексти перекладу військового інтерв'ю з точки зору діалектичної єдності їхньої форми й змісту, лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів.

Як відомо, будь-які дві мови, що стикаються, стають базою для утворення об'єктивних категорій міжмовного характеру, що виокремлюються при зіставленні елементів і цілих підсистем цих мов. Такою об'єктивною міжмовною категорією вважається **категорія асиметрії**.

Насамперед, асиметрія англійської й української військових термінологічних систем зумовлена дією потужних екстралінгвістичних факторів. Весь хід історії свідчить про те, що загальні цілі, зміст і практичні завдання військового будівництва кожної країни визначаються військовою політикою й військовою доктриною держави, залежать від рівня розвитку збройних сил країни. Істотний вплив на військове будівництво мають географічні умови країни, її приналежність до військово-політичних союзів і її союзницькі зобов'язання. Крім цього, міжнародні контакти у військовій справі здійснювалися й здійснюються в незмірно меншому обсязі, ніж у науці й техніці.

Асиметрія військово-термінологічних систем в англійській та українській мовах пояснюється також і тим, що військова справа – це «комплексна наука» з надзвичайно складним і розгалуженим предметом. Нерідко вибір тих або інших засобів вираження у військовій сфері спілкування лише опосередковано пов'язаний з елементами військової справи. Дослідження подібних зв'язків зачіпає складні питання ідеології, політики, економіки, географічних умов, національного менталітету, історичних традицій даної конкретної держави та її збройних сил.

Не менш важливою причиною асиметрії є певна закритість і неконтактність такої сфери людської діяльності, як військова справа. Це пояснюється, насамперед, тим, що військовий колектив – це замкнута соціальна група, члени якої протягом досить тривалого часу постійно перебувають у рамках одного професійного соціуму. І як у будь-якій сфері професійної діяльності, серед військовослужбовців існує своя власна

«мова», що зрозуміла для більшості, охопленому повсякденним спілкуванням.

Ще одним фактором асиметрії систем, що порівнюються, можна вважати різний рівень регламентації офіційної військової комунікації, прийнятий у національних збройних силах. Іншими словами, мова йде про розходження в строгості закріплення в актах військового керування норм уживання термінів і про розходження в реальному дотриманні встановлених нормативних правил.

Є підстави припускати, що в цей час певна частина англійської й української військової термінології відносно слабо відмежована від словникового фонду відповідних мов. У цьому полягає ще одна причина асиметрії військово-понятійних систем, що порівнюються, – лексичні системи англійської й української мов асиметричні, отже, асиметричні й термінологічні системи, що тісно корелюють із даними лексичними системами. Наприклад, *міністр оборони* – *the secretary of defense*:
З нами був міністр оборони Дональд The secretary of defense, Donald Рамсфілд.

Розбіжність обсягів значень запозичених лексичних одиниць у мові, що їх запозичила, і в мові-джерелі є одним із джерел асиметричності відносин між лексемами порівнюваних мов, які мають подібну звукову оболонку. Це створює певні труднощі й вимагає великої уважності від перекладача, необхідності подолання міжмовної і міжкультурної інтерференції.

Аналіз концептуальних систем англійської й української військової справи переконує в наявності певної кількості понять або навіть об'єктів, які властиві національним збройним силам або відсутні у військовій дійсності країни порівнюваних мов. Наприклад:

Сьогодні в Далласі антитерористичний підрозділ ФБР заарештував чотирьох. *Four men were arrested in Dallas today by an FBI anti-terrorist team (6).*

У лексико-понятійних системах регулярно зустрічаються випадки розбіжностей в ступені деталізації військових понять, незбіжна залежність термінологічної номінації від масштабу бойових дій, приналежності до роду військ і таке інше.

Теоретична можливість подібних понятійних розбіжностей пояснюється тим, що позамова дійсність постає свідомості людей не безпосередньо, а в тім її членуванні, що пропонується їхньою рідною мовою. Дискретність понять у різних мовах не збігається, що приводить до зсуву відрізків дійсності, позначених тими або іншими термінологічними лексичними одиницями.

Перекладач прагне забезпечити розуміння вихідного повідомлення реципієнтом перекладу. Він враховує, що реципієнт перекладу належить до іншого мовного колективу, має інші знання й життєвий досвід, має іншу історію й культуру. У тих випадках, коли подібні розбіжності можуть перешкодити повноцінному розумінню вихідного повідомлення, перекладач усуває ці перешкоди, коригуючи текст перекладу.

Відсутність у реципієнта перекладу необхідних фонових знань обумовлює необхідність експлікації інформації, що припускається, та внесенні в текст перекладу військового інтерв'ю відповідних **доповнень** і роз'яснень. Наприклад, при перекладі культурно-побутових реалій перекладач добавляє слова (*gazeta*), щоб вони стали зрозумілими:

Газета «Вашингтон Пост» пише, що «Washington Post» reporting the United States is training 1000 Iraqi allies. Сполучені Штати навчають тисячі іракських союзників. Це так? *True(6).*

В інших випадках відтворення прагматичного потенціалу тексту оригіналу військового інтерв'ю пов'язане з **опущенням** деяких деталей у перекладі, невідомих реципієнтові:

На зборах вони обрали уряд.

They have elected a government through the Loya Jirga (6).

Тут у перекладі опущен *Лоя Джирга*. Хоча це й веде до незначної втрати інформації, ця інформація несуттєва й нею цілком можна зневажити, для того щоб в українському тексті не було незрозумілих елементів.

Необхідність забезпечити адекватне розуміння повідомлення для реципієнта змушує перекладача військового інтерв'ю замінити незрозумілий елемент оригінального повідомлення додатковою інформацією, що лише малася на увазі в оригіналі, оскільки була цілком очевидна для відправника текста. Таким чином, імпліцитна інформація в оригіналі стає експліцитною у перекладі (*медресе-школи – madras*):

Адже ось що зараз відбувається: величезні гроші йдуть в так звані медресе-школи, в яких навчають не математики або мов, або природничих наук, або будь-яких гуманітарних предметів, там вчать убивати.

What's going on in the world, there's a lot of money going into these so-called madras and they aren't training people in mathematics or languages or sciences or whatever, humanity. They're training people to kill (6).

Часто такого роду заміна носить характер **генералізації**, тобто заміни слова з конкретним значенням словом з більше загальним, але зате більше зрозумілим для реципієнта значенням (*обов'язкового призову – force, compulsion, conscription; цивільної заробітної плати – civilian manpower market wage*):

У той час ми вдавалися до обов'язкового призову, щоб залучити людей в армію, де ми могли платити їм лише 50-60% цивільної заробітної плати.

And what we were doing in those days was using force, compulsion, conscription, to bring people into the military so we could pay them 50, 60 percent of the civilian manpower market wage, whatever was fair(6).

Відтворення прагматичного потенціалу в перекладі викликає необхідність застосування й прийому **конкретизації**, заміни слова із загальним значенням словом або словами з більш вузьким, конкретним значенням, що розкривають для реципієнта сутність даного явища (*теракт 11 вересня – what happened on September 11*):

Ви читали про цю нову комісії, яка нещодавно була створена, щоб розслідувати теракт 11 вересня.

You've read about this new commission that's just been appointed to figure out what happened on September 11(6).

Відтворюючи прагматичний потенціал оригіналу військового інтерв'ю, перекладач орієнтується на певну групу реципієнтів, що володіють певною сукупністю спеціальних пізнань у тій області, про яку йде мова в оригіналі, і здатних тому з більшою легкістю домогтися необхідного розуміння повідомлення. Орієнтація на подібну групу реципієнтів-фахівців дозволяє скоротити число прагматичних роз'яснень у перекладі військового інтерв'ю.

Сприймаючи висловлювання, реципієнт повинен не тільки зрозуміти значення мовних одиниць і їхній зв'язок один з одним, але й зробити певні висновки з усього змісту, дістати з нього додаткову інформацію, що повідомляє не тільки, що говорить Джерело, але й для чого він це говорить.

Еквівалентність перекладу в наступному прикладі військового інтерв'ю полягає в збереженні тільки тієї частини змісту оригіналу, що становить мету комунікації:

1. Треба, щоб ми засвоїли ці нові концепції і усвідомили нову небезпеку, і ці нові ідеї, і нові проблеми та шляхи вирішення цих проблем.

We need to get our heads wrapped around these new concepts and these new dangers and these new ideas and these new problems, and new ways of dealing with problems (6).

2. *Кінг: Я маю на увазі, що ви ... пишуть ... пишуть ...* KING: *I mean, you want - it has been reported - it has been reported ...*
Рамсфілд: Уж ці мені безособові пропозиції. RUMSFELD: *There's the passive voice (6).*

У прикладі (1) мета комунікації полягає в передачі переносного значення, що і становить головну частину змісту висловлювання. Непрямий опис даної інформації замінено в перекладі менш образним висловлюванням, що забезпечує, однак, необхідний комунікативний ефект.

У прикладі (2) мета комунікації полягає у вираженні емоцій мовця, котрий незадоволений попереднім висловлюванням співрозмовника. Для відтворення в перекладі цієї мети перекладач використав одну зі стереотипних фраз, що виражають невдоволення в українській мові, хоча її складові мовні засоби не відповідають одиницям оригіналу.

В наступних прикладах значеннєва близькість перекладу до оригіналу також не ґрунтується на спільності значень використаних мовних засобів:

По-перше, дайте мені сказати одну річ, яка щойно прийшла мені в голову. Before you do, let me just say one thing that crossed my mind (6).

Непорівнянні мовні засоби оригіналу й перекладу фактично описують той самий вчинок, вказують на однакову реальність.

Можна відзначити більшу імпліцитність англійської мови в порівнянні з українською. У зв'язку із цим в англо-українських перекладах часто спостерігається більша експліцитність перекладу в порівнянні з оригіналом.

Афганістан не буде ідеальним місцем, це країна, яка пережила жахливий період. So it's not going to be a perfectly tidy place. It's a country that's gone through a terrible period of years (6).

Для стилю англійських військових інтерв'ю характерне об'єднання в одній пропозиції різнорідних, незалежних думок. Таке «нанизування» думок, слабо зв'язаних логічно, невластиво українській мові. Збереження типу речення при перекладі в подібних випадках призводить або до втрати змісту висловлювання (генералізація: *гинуть люди, вбивства – people who are trying to kill people*), або до створення громіздких фраз, неприйнятних для української мови. У перекладі такому висловлюванню часто відповідають кілька самостійних речень, наприклад:

Там можуть кинути гранату або запустити ракету, і при цьому гинуть люди. Але й у Нью-Йорку і в Сан-Франциско теж є вбивства. There are people who are throwing hand grenades and shooting off rockets and trying to kill people, but there are people who are trying to kill people in New York, or San Francisco (6).

Перекладач використовує прийом **компресії** тексту оригіналу за рахунок використання семантично більш ємної конструкції.

В перекладах військового інтерв'ю використовується граматична **заміна**: коли замінюються частини мови або члени пропозиції. Такі заміни обумовлені стилістичними нормами української мови.

З мого боку було б неможливо не запитати Вас про це. We'd be remiss if I didn't ask you (6).

Метою комунікації військових інтерв'ю в тексті перекладу являється «похідний» зміст, що є присутнім у прихованому виді, виведений із висловлювання як значеннєвого цілого. Окремі мовні одиниці беруть участь у створенні такого змісту вже не безпосередньо через своє власне значення, а опосередковано, становлячи з іншими одиницями значеннєве ціле, що є основою для вираження додаткового змісту.

Кожний етнос має власне уявлення про загальні явища культури у всіх сферах

– матеріальній, духовній, поведінковій. Мова йде не тільки про те, що в одній етнічній культурі можуть бути відсутні деякі елементи, наявні в іншій культурі, але й про те, що відношення до тих або інших об'єктів, що існують у загальнолюдській культурі, можуть бути різними. Ці об'єкти здатні викликати різні асоціації, тобто по-різному зіставлятися з культурним досвідом різних народів і із власним когнітивним досвідом суб'єкта. Маючи кругозір, що відповідають двом культурам, перекладач стає тою самою ланкою, за допомогою якої відбувається не проста, а інтерактивна взаємодія культур.

Список використаних джерел

1. Гарбовский Н. К. Теория перевода / Н. К. Гарбовский. – М: МГУ, 2004. – 544 с. 2. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М.: Гнозис, 2003. – 199 с. 3. Почепцов Г. Г. Информационные войны / Г. Г. Почепцов. – Киев: Рефл-бук, Маклер, 2002. – 576 с. 4. Сидоров Е. В. Онтология дискурса / Е. В. Сидоров. – М: Либроком, 2009. – 232 с. 5. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М.: Наука, 1985. – 215 с. 6. Rumsfeld Interview with Larry King, CNN [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <https://archive.defense.gov/Transcripts/Transcript.aspx?TranscriptID=260>.